

YOKSULLAŞTIRMA PROGRAMLARI

Orta Vadeli Program (OVP) gene gecikerek Eylül başı yerine sonunda yayımlanabildi. Gerçi gecikmesini kimsenin sorun ettiği yok; çünkü bu programların ciddiye alınabilecek yönü kalmadı. Bu üç yıllık programlara 2018'den itibaren Damat Bakan daha çekici bir isim seçmişti: Yeni Ekonomi Programı (YEP). Şimdiki YEP-III oluyor ve 2021-2023 dönemini kapsıyor.

OVP ve YEP aynı şeyler ama kamuoyunda yeterince kafa karışıklığı yaratabiliyor. Hatta YEP adından ilham alan kimi medya yazarları, YEP'i, "yeni bir ekonomik paket açıklandı" şeklinde de sunabiliyorlar. Haliyle vatandaşın kafası daha da karışıyor. Mikrofon tutulduğunda, "boyuna ekonomik paket açıklıyorlar ama bize bir hayrı yok" biçiminde –hiç de anlamsız sayılamayacak- yanıtlar alınıyor.

2023 HEDEFLERİ: SEÇ BEĞEN!

YEP-III dönemi, 11. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (2019-2023) da son üç yılını kapsıyor. Dolayısıyla, bir yıl arayla yapılan (11. Plan büyük gecikmeyle 2019 ortasında yayınlandı, YEP-III ise 29 Eylül 2020'de) 2023 öngörülerinin karşılaştırılması ve birbirlerinden bu denli ayrı düşmelerinin değerlendirilmesi ilginç olabilir. Bu karşılaştırmayı daha da ilginç hale getirmek için 10. Planın 2023 hedefleri de dikkate alınmalı. Aslında 10. Plan 2014-18 dönemini kapsıyordu; ancak o zamanlar ekonomide istimi arkasında hisseden AKP iktidarı, 2023'ü yani Cumhuriyet'in 100. Yıldönümünü de içeren 10 yıllık hedeflerini açıklayarak aslında siyasette el büyütme hamlesi yapıyordu. Böylece muhalefete "sizin hayalleriniz bile bizim icraatımıza yetişemez" çalımları atmanın "fırsatı" yaratılıyordu veya yaratıldığı sanılıyordu.

11. Plan, 10. Planın dayanaksız iddialarından sonra adeta gerçeklerle kısmen yüzleşilen bir belgeydi. YEP-III ise yelkenlerin tamamen suya indirilerek tüm iddiaların terkedildiği bir çöküş bölgesiydi. İlişikteki çizelgeyi, en önem verilen dört hedef bakımından basit bir karşılaştırma yapabilmek için düzenledik:

10.-11. PLANLAR ve YEP-III'te BAZI 2023 HEDEFLERİ

10. Plan 11. Plan
YEP-III 2020

<u>tahmini</u>	<u>(2014-18)</u>	<u>(2019-23)</u>	<u>(2021-23)</u>	<u>(gerçek.)</u>
GSYH (mr \$)	2.000	1.080	875	702
Kişi başı gelir (\$)	25.000	12.484	10.033	8.381
İhracat (mr.\$)	500	226,6	214	165,9
İşsizlik (yüzde)	5	9,9	10,9	13,8

AKP iktidarının ekonomide hayallerinin bile nasıl çöktüğünün bundan daha özlü bir ifadesi olamazdı herhalde. 11. Plan, 10. Plan'ın 2023 hedeflerini, az buz değil, yarıya çekmektedir. Hatta 2023 için ihracat hedefi yarıdan bile azdır. İşsizlik hedefi ise iki katıdır.

YEP-III ise, bir yıl arayla ortaya çıkmasına rağmen, 11. Planın dahi oldukça gerisinde 2023 hedeflerine sahiptir. YEP-III'ün 10. Plan ile karşılaştırılması ise sanki akla ziyandır. Kişi başına gelirden bakılırsa, 10. Planın öngördüğü rakamın yüzde 40'ına ulaşmak bile adeta başarı sayılacaktır. Aslında dolar temelinde kişi başına GSYH karşılaştırmayı 9. Plan (2007-2013) ile yapmak sanki daha mantıklıdır, ancak onun dahi başlangıç yıllarının düzeyleri alınmak koşuluyla... Nitekim kişi başına gelirin 10 bin dolar sınırını aşması (10.931 dolar) henüz 2008 yılındadır.

2020 gerçekleşme tahminleri daha gerçekçi bir resim sunmaktadır. GSYH 702 milyar dolara, kişi başına gelir ise 8.381 dolara düşmektedir. İhracat 165 milyar dolar düzeyiyle adeta 2023'ün aşırı törpülenmiş mütevazı hedefinin bile (214 milyar dolar) ne kadar zor ulaşılır olduğunu göstermektedir. Yüzde 13,8'lik resmi işsizlik tahmini, gerçek durumu yansıtmaktan çok uzak olabilir; peki, tek haneye indirilmesi hayal olmuş 2023 hedefinin inandırıcılığı var mı? Ayrıca dikkat edilirse, 2020 yılı GSYH'sı sınırdan bir değer, 702 milyar dolarda tutulmaktadır. Zira, psikolojik bazı sınırlar korunmak, çöküş manzarası perdelenmek istenmektedir. Aslında 2020 yılı ortalama dolar kurunun 6,91 TL alınması da aynı amaca hizmet etmektedir. Buradaki bir hülle de, Türkiye'deki sığınmacı göçmenlerin GSYH'ya katkıları hesaba katılırken, kişi başı milli gelirin hesabında bu nüfusun yok sayılmasıdır. Böylece, olduğundan daha yüksek bir kişi başına milli gelir rakamı verilmiş olmaktadır. Sığınmacılar bölüşümde de hesaba katılsaydı, 2020'de 8 bin doların altına düşen bir kişi başına milli gelire (yani 2006 düzeyine) düşülmüş olurdu.

Gerek beş yıllık planlar gerekse YEP'ler açısından bakıldığında, ortada kaynakları gösterilmiş, tutarlılığı gözetilmiş, arka planında ciddi bir kalkınma modelinin olduğu metinler yoktur. YEP-III de bunun istisnasını oluşturmuyor. YEP-III'e ilişkin dikkati çekebileceğimiz, bütçe/genel devlet açıklarının dönem boyunca yüksek düzeyini koruması; faiz dışı dengenin negatif değerler alması (yani kamuda borç ödeme yeteneğinin sıfırlandığını gösteren birincil açıkların süreklilik kazanması); cari açıkların kapanmak bilmemesi ve cari açık-ekonomik büyüme hedefleri arasındaki iç tutarsızlıkların büyümesi gibi bir yığın mesele bulunmaktadır. Ama bunlarla ilgilenmek, söz konusu programı fazlasıyla ciddiye almak olurdu.

ORTA GELİR TUZAĞI TERSTEN AŞILDI!

Kişi başına gelirin yıllarca 10 bin ABD doları civarlarında dalgalanması ve bu düzeyin uzun süre aşılamaması olgusuna konvansiyonel iktisatçılar "orta gelir tuzağı" adını veriyorlar. Bu sıkışmayı ortaya çıkaran etkenleri (emperyalizmin belirlediği uluslararası işbölümünün dayatmalarını; bunun sonucunda düşük/orta teknoloji düzeylerine demir atmayı; yoğun emek, düşük eğitim ve düşük verimlilik temelli üretimin de belirlediği demografik süreçlerin denetim altına alınamamasının sonuçlarını; gelir dağılımındaki büyüyen adaletsizliği, vb.) sıkı bir eleştirel bir süzgeçten geçirilmeden sadece ortaya çıkan sentetik bir sonuçla ilgilenmek ne derece doğrudur? Buna bir de verimlilik artışlarının çok gerisinde kalan reel ücretlerin kişi başına milli geliri aşağıya çeken etkilerini eklemek gerekir. Değerli dostumuz Prof. Erinc Yeldan, 12 Eylül 1980 sonrasında verimlilik ile gerçek ücretler arasındaki makasın sürekli olarak ikincisi aleyhine açıldığını, 1978 yılı 100 kabul edildiğinde 2005 yılında verimlilik 236'ya yükselirken kişi başına gerçek ücretlerin 98,6'ya gerilediğini gösteriyor (Cumhuriyet, 8 Ekim 2020). İşte size "tuzağın", eğer varsa, sınıfsal ve sistemik temelleri...

AKP döneminde çok hızlı bir biçimde 10 bin dolar eşiğine varılmıştı. 2007-2017 dönemi ortalaması, 2009 kriz yılını saymazsak, 11 bin dolar düzeyindedir. Üst noktası, 2013 yılında 12.480 dolar olarak gerçekleşmiştir. Ne ilginç tesadüf, bu ortalama düzey 11. Planın 2023 hedefiydi. Yani 2013'e 2023'te tekrar ulaşmak hedefi! Oysa şimdi bu bile hayal oldu. Aşağıda, YEP-III'ün 10.033 dolarlık yeni 2023 hedefinin de niçin hayal olduğuna değineceğiz.

AKP döneminin başlangıç yıllarında kişi başına gelirin hızlı yükselişinde üç etken rol oynamıştı. Birincisi ve en önemlisi, aşırı değerli tutulan TL nedeniyle dolar cinsinden GSYH'nın şişirilmiş olmasıydı. Dolar cinsinden milli gelir artış, bu dönemde sabit fiyatlarla TL cinsinden milli gelir artışını çok aşacaktı. (Bunun dolaylı etkisi olarak, dış borçların milli gelire oranı hafifleyecekti; bunlar bugün hâlâ Babacan'ın gurur tablolarıdır!..). İkinci neden, 2003 sonrasının olumlu dış konjonktürü nedeniyle Türkiye'nin dışardan uygun koşullarda kaynak bulması (borç, doğrudan yatırım, sıcak para) kolaylaşmıştı ve içerdeki yoğun özelleştirmeler de ayrı bir çekim alanıydı; bu koşullar büyüme hızının ilk beş yılda yüzde 7'yi aşmasını sağlamıştı. Üçüncüsü, 2007 yılında kişi başına milli gelirin birdenbire sıçramasının arkasında, milli gelir hesaplarının yüzde 30'u aşan oranda yukarı doğru revizyonu vardı.

Yüksek değerli TL bir süre daha etkisini sürdürse de 2015'ten itibaren artık denklem tersine dönecek, TL'nin değer yitirdiği yeni bir dönem açılacaktır. Bunun dış politikayla ilgili bazı sebepleri olsa da, asıl sorunlar ekonominin biriken kırılganlıklarından, aşırı borçlanma ve dış kaynak bağımlılığından, ekonomi yönetiminin yetersizliğinden ve siyasi baskılara açıklığından kaynaklanacaktır. 2018'den itibaren ise, faizleri düşürme inadının da körüklediği TL'nin aşırı değersizleştiği bir döneme girilecektir. Yabancı çıkışlarının ve dolarizasyonun hız kazandığı 2019 ve 2020'nin ekonomi ve pandemi temelli krizleri bu süreci pekiştirecektir.

Yalnızca 2020'de dolar-TL paritesinde beş sıçrama olacaktır. 31 Aralık 2019'da 5,97 TL olan dolar kuru, beşinci tepe noktasına Ekim başlarında ulaşacak, 9 Ekim 2020'de 7,95 TL düzeyini aşacaktır. Eylül sonunda işler zıvanadan çıkınca kurlarla (yani dolayısıyla milli paranın değeriyle!) ilgilenmediğini söyleyerek durumunu kurtaracağını sanan damat Bakan, yıl boyunca kuru baskılamak için TCMB'nin varını yoğunu ortaya dökcektir. (Döviz ve altın birlikte alındığında net döviz varlığı (swap hariç net dış varlıklar) bugün artık eksi 40 milyar dolar düzeyindedir).

Böylece TL'nin hızlı değer yitirmesi fonunda, Türkiye artık orta gelir tuzağından geriye doğru sıçrayarak kurtulmuş bulunmaktadır. Bundan sonraki üç yıl boyunca da yeniden 10 bin dolar tuzağına girmesinin imkân ve ihtimali bulunmamaktadır. Bunu öngörebilmek için iktisatçılığı

bırakıp kâhin olmaya da gerek yoktur. YEP-III'ün önümüzdeki üç yılın ortalama dolar/TL kuru öngörüsüne baktığımızda, 2021 için 7,68 TL, 2022 için 7,88 TL, 2023 için 8,02 TL değerlerini görürüz. Bugün kurun ulaştığı fiili düzeye bakarak bu kur tahminlerinin pek acemice olduğunu düşünebilirsiniz. Aslında ortada bir acemilikten ziyade bir çaresizlik vardır: Eğer daha gerçekçi kur tahminleri yapılacak olsaydı, dolar cinsinden GSYH'nın önümüzdeki yıllarda tam bir çöküntü tablosuna işaret edeceği, kişi başına milli gelirin de 8 bin doların altına demir atacağı tescillenmiş olurdu. İktidarın göze alamadığı budur.

SONUÇ: YEP-III SADECE SERMAYEYE GÖZ KIRPIYOR

YEP-III'ün bir bütün olarak sermayeyi tatmin etmesinden söz etmiyoruz. Sermaye kesimi yıllardır bu iktidarın orta vadeli programlarının derme çatma niteliğinin farkındadır. Ama gene de kendilerini ilgilendirebilecek düzenlemeleri dikkatlice incelerler. Dolayısıyla, TOBB Başkanı ile İstanbul Ticaret Odası Başkanı'nın YEP-III'ü hararetle karşılamaları nedensiz olamaz. Bu nedeni de YEP-III'ün "istihdam politikaları" başlığı altındaki vaatlerinde görebiliyoruz (s.20-21).

"İstihdam Kalkanı Paketi" başlığı altında sunulan bu politikalarda sermayenin her aradığı vardır:

- (i) Kısmi süreli çalışmanın yaygınlaştırılması (böylece kıdem tazminatından kurtulunması);
- (ii) 25 yaş altı ile 50 yaş üstündekilerin daha esnek çalışma koşullarında istihdamı (kısmi süreli çalışma başta olmak üzere);
- (iii) 50 yaş üstünde olup tam zamanlı çalışanların kısmi çalışmaya geçişlerinin teşvik edilmesi (gene kısmi süreli çalışma ama bu defa tam zamanlı çalışanların haklarına saldırılması);
- (iv) 10 günden az çalışan 25 yaş altı gençlerin istihdam imkânlarının arttırılması;

(v) Uzaktan çalışma vb. esnek çalışma uygulamaları için ikincil mevzuatın hazırlanması;

(vi) Kayıtlı işsizlerin profillerinin çıkarılması ve aktif işgücü programlarına profil temelli sunumları (yani iktidara yakın olmayanların daha sistematik elenmesi);

(vii) Sosyal yardım alanların aktif işgücü programlarında öncelikli olmasının sağlanması (böylece Hazine'nin/İşsizlik Sigortası Fonu'nun yükünün azaltılması)...

Peki iktidar kanadı, ekonomi ve dış politika yönetimindeki çok ciddi savrulmalarını, ekonomiyi daha da içinden çıkılmaz bir mali iflas ve ödemeler dengesi krizine sürüklemeye sorumluluğu taşımasını (kamu iç borçlanmasını artık döviz karşılığı sürdürmek zorunda kalışını; devlet hastanelerinin ilaç ve tıbbî gereçler borçlarını ödeyemez duruma düşmesini, vb.) ve bunların sermayenin hukuk/mülkiyet güvenliğine, değerlendirme fırsatlarına verdiği zararları/tedirginlikleri, bu tür emeği aşırı baskılama düzenlemeleriyle nereye kadar telafi edebilir/sürdürebilir? Sermaye kendine yeni bir siyasi seçenek buluncaya kadar. İktidar bloğunun önlemek istediği de tam da budur. Bunun için her yolu mubah görmektedir. Belki de “korkunun ecele faydası yoktur” özdeyişi tam da bugünler için söylenmiştir.

www.birgun.net/haber/yoksullastirma-programlari-318707